

28. Põimlause

Võrdle järgmisi liitlauseid. Kas nende osalused võiksid esineda ka iseseisvate lausetena?

Kõigepealt esinesid tantsijad, alles seejärel tulid lavale lauljad.

Selles lauses on mõlemad osalused samaväärsed, nad võivad esineda ka üksikute lihtlausetena – tegemist on rindlausega.

Ta esitas tantsu, mida oli mitu kuud õppinud.

Selles lauses aga saab iseseisva lihtlausena esineda ainult esimene osaluse *Ta esitas tantsu*, teine osaluse *mida ta oli mitu kuud õppinud* väljendab terviklikku mõtet ainult koos liitlause esimese poolega.

Liitaluset, mille üks osaluse alistub teisele, nimetatakse **põimlauseks**.

Põimlause sõltumatut osaluset nimetatakse **pealauseks**, sellele alistatud osaluset aga **kõrvallauseks**.

pealause —● *Kohtunik hüüdis sportlasele, et ta ei hilineks starti.* ●— kõrvallause
kõrvallause —● *Kui ilmad lähevad ilusamaks, hakkas jalgrattaga koolis käima.* ●— pealause

Kõrvallauset on lihtne ära tunda, sest see algab

- alistava sidesõnaga: *et, kui, nagu, kuni, sest, ehkki, kuna, kuigi, justkui, otsekui, siis kui, sellepärast et jt;*
- siduva asesõnaga: *kes, mis, kelle, mille, keda, mida, kellena, kellega, millega jt;*
- siduva määrsõnaga: *kus, kust, kuhu, millal, kuidas, miks, mismoodi jt.*

Kõrvallause eraldatakse pealausest alati **koma(de)ga**:

Töölised ootasid, kuni koormaga auto maja ette jõudis.

Kui tuul pöördus, läksid ilmad ilusaks.

Põimlause põhiskeemid

Kõrvallause võib paikneda pealause järel, ees või sees.

Kõrvallause on pealause järel.

Me kohtusime, kui päike loojus.

_____ , kui _____ .

Kõrvallause on pealause ees.

Kui müristama hakkas, tulid kõik veest välja.

Kui _____ , _____ .

Kõrvallause on pealause sees.

Jalgratturid, kes ei tundnud väsimust, jätkasid matka.

_____ , kes _____ , _____ .

- Põimlause võib ka sidesõnade *ja, ning, ega, või* ees olla koma.

Direktor rääkis, **et** kõik õpilased said ülesandega hästi hakkama, **ja** palus siis kõigil klassiruumidesse minna.

_____, et _____, ja _____.

Võrdle: Treener teadis, **kus** toimub järgmine võistlus ja mitu võistlejat peab tiimis olema.

_____, kus _____ ja _____.

- Lause alguses kõrvuti olevate sidesõnade vahele koma ei panda.

Aga **kui** ta sellest kuulis, ei mallanud ta hetkegi oodata.

- Koma pannakse enamasti **ühendsidesõna ette** (siis *kui, sellepärast et, nii et* jne).

Ta otsustas, **enne kui** oli jõudnud järele mõelda.

- Kui ühendsidesõna esimest osa rõhutatakse, pannakse koma selle sõna järele.

Ära otsusta **enne, kui** oled jõudnud järele mõelda.

- Kui sidesõnadele *nagu, kui, otsekui* järgneb öeldis, siis pannakse sidesõna ette koma.

Põrand värises, **nagu oleks** sellel kümme karu tantsu lõõnud.

Võrdle: Tee lookles **nagu** pikk valendav lint üle künkliku maastiku.

KÜSIMUSED

1. Mis on põimlause?
2. Mille poolest erineb põimlause rindlausest?
3. Kuidas nimetatakse põimlause osalauseid?
4. Mille järgi tunneb ära kõrvallause?
5. Kummas esineb rohkem sidesõnu, kas rind- või põimlausest? Miks?

- 134.** Leia tekstist põimlused. Nimeta öeldised ja sidesõnad või siduvad sõnad. Miks on keelte rohkus rikkus?

Kujutagem näitlikkuse huvides maailma ette majana, mille akendeks on keeled. Ühel keeleaknal võib olla mitu ruutu (näiteks üks ruut iga murde või ka murraku kohta). Mida oma- ja algupärasem ning arenenum on keel, seda läbipaistvam, selgem, puhtam on tema aken. Mida vähem keel teistest erineb, seda väiksem on ta tunnetusjõud. Vastavalt sellele lisab ta maailma tunnetamisele vähe uut. Järelikult on tema aken vähem läbipaistev, ähmasem. Et maailmast head ja täpset pilti saada, peab majal aknaid olema igas küljes. Ajaloost on teada, et teaduse areng Euroopas oli aeglane ja loid, kuni teadusel oli üks ja ainuke keel, ladina keel. Kui teadust hakati tegema paljude Euroopa rahvaste keeltes, pääses ta otsekui paisu tagant.

Uno Liivaku, „Kirjakeel ja kirjasõna“

- 135.** Loe lauseid ilma kõrvallauseideta. Miks on kõrvallauseid vaja?

Kuulasime sõpradega muusikat, mis kostis aia taga asuvalt lavalt, sõime taime-toitu, mida olime korjanud otse peenralt, ja lobisesime ning naersime vahetpidamata.

Igal suvel käime Viljandi pärimusmuusika festivalil, mis toimub Viljandi Lossimäel ja selle ümbruses, astume läbi Pärnu Uue Kunsti Muuseumist, kus on igal suvel huvitav näitus, ja põikame Haapsallu, et nautida vaikust ja rahu.

Tallinna vanalinna tänavail jalutades silmasin Silvi Vraiti, kes valmistus esinema Raekoja platsi vabaõhulaval, ja Andrus Vaarikut, kes istus välikohvikus ning vaatles inimesi.

- 136.** Lõpeta suuliselt järgmised põimlused. Kas antud on pea- või kõrvallause? Mille järgi otsustasid?

Kui temperatuur tõuseb üle kolmekümne kraadi, .

Ta tuli kooli uue rattaga, mille .

Kes palju vaeva näeb ja pingutab, .

Esineja, kes , pidi veel mitu korda lavale tagasi pöörduma.

Lõpuks hakkasid õitsema lilled, mis .

Kui inimkond ei mõtle loodushoiu peale, .

Ämber, mis , koristati lõpuks ometi ära.